

היכלי תורה

רשת
שיעורי
תורה

לכו בנים
שמעו לי
יראת ד'
אלמדכם

ערש"ק פרשת משפטים כ"ח שבט תשס"ז • דף היומי בבלי: מגילה דף ט' ירושלמי: עירובין ט"ז

ממשפטים - למידות טובות

בפרשתנו, כאשר התורה עוסקת בדין שור מועד שנגח והמית בן אדם, התורה חורצת את דינו של בעל השור בחריפות: "וגם בעליו יומת!" אמנם מיד בפסוק הבא, התורה ממתנת את הדברים, וקובעת לו כופר נפש שישלם כפדיון נפשו, ואכן ההלכה היא שלעולם לא ממיתים את בעל השור, אלא מחייבים אותו לשלם את הכופר. למה, אם כן, התבטאה התורה במילים החריפות שגם בעליו יומת, כשלמעשה לכאורה אין כל משמעות מעשית למילים אלה?

כדי לבאר את הדברים, הגאון רבי אביגדור מיללער זצוק"ל מקדים יסוד כללי בהבנת דיני התורה. התורה נועדה לא רק להציב דינים, אלא גם לעצב את אישיותו של האדם ולפתח את מידותיו, מחשבותיו, ואף את רגשותיו בהתאם לרוח התורה. בהצהרת "גם בעליו יומת!" התורה באה להחדיר אל תוכינו את חומרת המעשה של בעל השור. אמנם באמת לא ממיתים אותו, אך התורה מדגישה שאדם המזניח את אחריותו בצורה כה נוראה, הרי הוא פושע מדרגה ראשונה! בל נחשוב שהפושע הוא רק זה החושב מחשבות זדוניות ומעליל עלילות רשע, אלא אף זה שפשוט התעצל מלדאוג לאחריותו, חבר הוא לאיש משחית, ועליו לראות ולהרגיש בזה פשע בל יכופר.

כעין זה כותב מרן החזון איש זצוק"ל, בעניין מה שהתורה אומרת "עין תחת עין", בשעה שהכוונה היא באמת לתשלום ממון (קובץ אגרות ח"ג פ"ב): "כאשר נתבונן במבט חיצוני על החיים על פי התורה, מצינו אמצעי יקר להרגל מדות הטובות בכל העם, על פי שימת חוק ללמד לכל העם את תורת המשפטים והעונשים של כל עוול. בעסוק הנער בעונשי העוול, יוטע בלבו את תועבת העוול ואת החוב להתרחק ממנו, באופן קר ובדרך אגב בקניין חזק. ועל פי זה עיקר שימת העונשים יעשו את פרי פעולתם לניקיון המידות, כי בשררת העונש הגדול על העוול, יכה שורש בלב כל העם לגעל את הדבר ההיא ולחשבה לזרא, מלבד יראת העונש. נמצא פעולת העונש בשלשה דרכים, א- ביראת עונשו, ב- בידיעת העונש, ג- בלימוד בספר המשפטים את חריצת משפטו. ומה גם שבלמדו בספר שכולו חסד פעם יוצא בחסדו לנקום מיד מעול וחומץ שמעורר בו למאוס ברע." עיין שם בהמשך דבריו המאלפים, כאשר הוא מוכיח שאדרבה, עיקר העונש הוא לפעול את פעולתו המוסרית מאשר להיות מיושם באופן מעשי.

ומסיים מרן החזון איש את דבריו כך: "ויתכן בזה עניין עין תחת עין, כי הכוונה ללמד את העונש לטעת בלב העם העוול, ולכוונה הזאת נכון לומר בסגנון נמרץ, וכאשר יאמר השי"ת שראוי לכתוב בתורה על המשחית עין רעהו עין תחת עין, הדבר פועל הרבה על רגש אנושי באמצעות רגשי קודש ורגשי האמונה."

בברכת שבת שלום
הרב בנימין יעקובסון
מערכת היכלי תורה

נושאי הדף בעלון:

- סופר שכתב מגילה וחשב שהיא כנדפסת על הנייר (מגילה ט')
- קריאה בשמו של רשע גוי (מגילה י')
- ניקוד תיבת 'חשמונאי' (מגילה י"א)
- כניסת בעל הבית לביתו לפני האורח (מגילה י"ב)
- אמירת שקר כדי להציל חמונו מיד עושקו (מגילה י"ג)
- מינוי אשה לכל מינויים (מגילה י"ד)
- מה שקנתה אשה נכרית קנה בעלה (מגילה ט"ו)

והשבוע בשלון: היכלי הלכה

לימוד בחבורה
מאת הרה"ג רבי דב לנדא שליט"א

התנצלות

נודע לנו כי בשבועות האחרונים ישנם מנויים שלא קיבלו את העלון
אנו מתנצלים על כך ובודקים את הדבר לבל יישנו התקלות

המסרכא

מצטרפים היום למתיבתא'
1800-22-55-66

החומר בעלון מתוך
מתיבתא
הגמרא של לומדי הדף היומי
לפרטים ועשיית מנויים
1800-22-55-66

העלון יו"ל ע"י המרכז העולמי להפצת הדף היומי
זכרון משה" טל: 02-5377604

העלון מופץ בלמעלה מ-10,000 תיבות דוא"ל ע"י רשת "היכלי תורה"
טל: 03-5422711 פקס: 1599-55-30-55 דוא"ל: Tora10@bezeqint.net
להצטרפות לקבלת העלון נא לשלוח אמייל לכתובת הנ"ל.
הערות והארות יתקבלו בברכה!

This bulletin is available in English too! To subscribe e-mail us at tora10@bezeqint.net

יום שישי כ"ה שבט

מגילה ט'

סופר שכתב מגילה וחשב שהיא כנדפסת על הנייר

בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תקיח) נשאל בד"ן סופר אחד שכתב מגילה, ולא נתכוין לקדשה וחשב בדעתו כי היא כמו מגילת אסתר הנדפסת בחומשים. ונשאל אם מגילה זו כשירה לקרות בה או לא. [וכן שייך דין זה בסופר שהתחיל להתלמד לכתוב וכתב בראשונה מגילת אסתר ולא היתה כוונתו לשם קדושה אלא לשם התלמודות הכתיבה].

וכתב האבני נזר לפסול מגילה זו, על פי דברי הריטב"א פרק קמא דסוכה שדין סת"ם מסברא דינו כקדשים לענין לשמה. ולכן כמו שהשוחרט קדשים וסבור שהוא חולין נחשב למתעסק בעלמא והקרבת פסול, כך גם בסת"ם אם כתבו וחשב שהוא חולין פסול. ובוזה ביאר האבני נזר מה שכתב הרמב"ם (מגילה פ"ב ה"ט) שגוי שכתב מגילה הרי היא פסולה, שבגוי אם אינו מאמין בכתבי קודש שיש בהם קדושה הרי הוא כאילו לא נתכוין לכתוב כתבי קודש רק כאילו נתכוין לכתוב כתבים דעלמא ועלה בידו כתבי קודש, ודומה למי ששחט קדשים וכסבור שהם חולין שהם פסולים. ומטעם זה מגילה שכתב אפיקורוס פסולה (רמב"ם שם), משום שאין כוונתו אלא ככותב איגרת בעלמא ומתעסק הוא ולכן פסולה. ולפי זה כתב גם בנידון השאלה שהסופר חשב שהיא כמו מגילה הנדפסת על הנייר, שיש גם כן לפסול מטעם מתעסק. שהרי מבואר בסוגייתנו שמגילה שנכתבה על הנייר ולא נכתבה על הספר ובדיו אינה מטמאת את הידים, והיינו שאין בה קדושה וחולין היא. ואם כן המתכוין לכתוב מגילה לשם מגילה הנכתבת על הנייר הרי הוא כמתכוין לכתוב לשם חולין, והרי הוא מתעסק, ואם כן המגילה פסולה. ודבר זה גרוע אף יותר מהכותב שלא לשמה, כיון שכאן לא נתכוין כלל לשם קדושה ומתעסק בעלמא הוא.

וכתב האבני נזר שלכאורה יש לדחות ולומר שספרים הנדפסים יש בהם על כל פנים קדושה מועטת כמו תורה שבעל פה הואיל וניתן לכתוב משום עת לעשות לה, וכמו שכתב בשו"ת משאת בנימין (סי' ק) לענין ספרים שאינן ספרי תורה ותפילין ומזוזות שאף על פי שאינן מטמאים את הידים ואין בהם קדושה חמורה כספר תורה מכל מקום יש בהם קדושה מועטת, וכתב כן אף לענין ספרים הנדפסים ואפילו ספרים שלא נכתבו בכתב גמור כגון כתב גישע"עט, ושעל כן צריך לנהוג בהן כבוד וקדושה.

ואם כן כתב האבני נזר שיש מקום לומר שכיון שקדושה מועטת יש בהם הרי הדבר דומה לשוחט עולה וכסבור שהוא שלמים שהקרבת כשר, אף שקדושת שלמים קלה מקדושת עולה. אך האבני נזר דחה דמיון זה משני טעמים. הא' שעולה ושלמים יש בשניהם גוף קדושה, אבל תורה שבעל פה אינה גוף קדושה אלא רק תשמיש קדושה מחמת שעומד ללמוד בו, ואם כן כוונה לשם קדושת ספרים הנדפסים אינה קדושה מספקת ועדיין לא יצא מכלל מתעסק כעושה לשם חולין. והב' שבעולה ושלמים יש בשניהם פסול מתעסק, ולכן אף שהקריב עולה וחשב שהיא שלמים הרי ידע ששוחט קודש שפוסל בו מתעסק. מה שאין כן בספרים הנדפסים שהטעם שהוכשרו לקריאה הוא משום עת לעשות לד' ואין צריך בהם כוונה כלל ואף מתעסק כשר בהם, הרי כשמתכוין לשמם מתכוין הוא לשם חולין ודינו כמתעסק. ולכן הכריע שמגילה זו אין בה קדושת מגילה.

יום שב"ק כ"ט שבט

מגילה י'

קריאה בשמו של רשע גוי

ביומא (לה:): מבואר שאין לקרוא לאדם שם בשמו של אדם רשע, שנאמר (משלי י ז) 'ושם רשעים ירקב'. ולפי זה כתבו התוספות בסוגייתנו, שהמאמר שהביאה הגמרא בשמו של רבה בר עפרון שאמר בפתיחת דרשת פרשת המגילה, שמו הוא רבה בר עופרן ולא רבה בר עפרון, שעפרון הוא שמו של אדם רשע ואין קוראים בשמו, ועל כרחק לא היה שמו עפרון אלא עופרן. ומדברי התוספות למדו הפוסקים כמה פרטי דינים בהלכה זו של קריאת שם בשמו של אדם רשע.

בספר מלאכת הקדש (פרשת וישלח דף מו ע"ג ד"ה לכן) הקשה, איך קרא שלמה המלך לבתו בשם 'בשמת', והרי בשמת הוא שמה של בת ישמעאל אשת עשיו שנקראה כן על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודה זרה, ומרשעת היתה ואיך קרא שלמה המלך לשם ביתו בשמה? ותירץ שכל מה שאין לקרוא בשמותם של רשעים הוא דוקא ברשעים מזרע ישראל שלהם יש שם רשעים, אבל הגויים כאין ואפס ותוהו נחשבו וכבהמות נדמו ואינם בגדר רשעים כלל, ולכן מותר לקרוא בשמות רשעי הגויים.

אך ביפה ללב (ח"ג דף קמח ע"ב) הקשה עליו שאין מסתבר שבשמו של רשע גוי יוכלו לקרות, שודאי רשעי אומות העולם גרועים יותר מרשעי ישראל, שרשעי ישראל נולדו בכשרות וישראל אך על פי שחטא ישראל הוא, מה שאין כן ברשעי האומות. וכן מבואר בדברי התוספות בסוגייתנו שכתבו שאין לקרוא בשמו של עפרון מחמת רשעותו, אף שהיה גוי, הרי מבואר שגם בשמו של רשע גוי אין לקרוא. ועל כן כתב שצריך לומר שמה שקרא שלמה המלך לביתו בשם בשמת הוא כיון שחילוק דין אחר יש בו, שדוקא שמות של רשעים שאין להם הוראה נעימה אין לקרות בשמם, אבל אם יש לשם זה הוראה נעימה יכולים לקרוא בשמו, ושם בשמת יש לו הוראה נעימה כאומר מה יפית ומה נעמת כערוגת הבושם, ולכן יכולים לקרוא בשם זה אף שהוא שם של אדם רשע.

[וראה שם עוד מה שדן לפי זה בטעם מה שקרא מנשה בן יוסף את שם בנו שכם, ומה שקראו לשאול המלך בשם מלך ממלכי אדום].

וגדולה מזו כתב בשו"ת המבי"ט (ח"א סי' רעו), שאפילו בשם אדם צדיק נכרי אין לקרות, ואפילו בשמותיהם של הדורות שהיו לפני אברהם אבינו כגון אדם ונח ושם ויפת אין לקרות, אף באלו מהם שהיו צדיקים. כיון שאין קוראים אלא בשם מי ששמר את התורה כולה, והנקרא בשם יפת וכיוצא בו מאשר קדמו לאברהם אינו בכלל מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו גדול בשם טוב ונפטר בשם טוב.

אך על חידוש זה של המבי"ט חלקו הפוסקים וכתבו שאין למנוע מלקרות בשמות שלפני אברהם אבינו אם לא היו רשעים, וכמו שמצאנו תנא הנקרא בשם רבי יפת וכן עקביא בן מהללאל שנקראו בשמות אנשים שלפני אברהם אבינו, ומוכח שאין איסור אלא בקריאה בשמו של אדם רשע (ברכי יוסף יו"ד סי' רסה סק"ו, שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' לה, פתחי תשובה יו"ד סי' רסה סק"ו).

יום ראשון ל' שבט

מגילה י"א

יום שני א' אדר

מגילה י"ג

ניקוד תיבת 'חשמונאי'

כתב בפרי חדש (א"ח סי' תרפב), שבאמירת על הנסים בחנוכה כשאומרים חשמונאים צריך לומר האל"ף בחיריק, כיון שחשמונאי לא היה שמו הפרטי של המתיהו שהיה נקרא **חשמונאי** כמו שמ"א ו**כ"א**, אלא כינוי משפחה הוא למתתיהו שהיה חשמונאי.

אך בספר בירך יצחק (פי' בהעלותך, דף פב ע"ד) הביאו וכתב שאין דבריו נכונים, שמצא בסדר עולם שליוחנן היו שני שמות יוחנן וחשמונאי, ואם כן הכוונה היא שמתתיהו היה בנו של יוחנן חשמונאי ששני שמות אלו היו לו, ולכן צריך לומר **חשמונאי** בפתח כיון שהוא שם פרטי. ובברכי יוסף (א"ח סי' תרפב סק"א) הביאו.

ובחיבורו כסא רחמים (על מסכת סופרים פ"ב ה"ח בפי' תוספות) כתב החיד"א שהעיקר כדברי הפרי חדש שצריך לומר **חשמונאי** בחיריק, הן משום שבסדר עולם לא נמצא כדברי הבירך יצחק ששני שמות היו ליוחנן **נובסדר עולם רבה** (פ"ל) מוזכר רק מלכות בית חשמונאי. אך בבית יוסף (א"ח סי' תרפב ד"ה כל) כתב בשם ארחות חיים (הל' חנוכה אות ב) שיוחנן הוא חשמונאי כמו שאומר בספר יוסיפון, ויש אומרים חשמונאי על דרך (תהלים סח לב) יאתיו חשמנים והוא דרך גדולה.

ועוד, שתיבת חשמונאי אינה חוזרת על יוחנן אלא על מתתיהו, ושמו של מתתיהו ודאי לא היה חשמונאי אלא היה זה כינוי המשפחה שלו, ולכן ודאי צריך לנקוד בחיריק. ובסידור תפלת ישרים שי"ל בליוורנו עם הגהות החיד"א נדפס **חשמונאי** בחיריק.

וכן כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ד א"ח סי' לא) שצריך לומר חשמונאי בחיריק, והביא מדברי הבתי כנסיות (סי' תרפ"ב) שהביא דברי הפרי חדש והבירך יצחק, וכתב אף הוא שגם אם יוחנן נקרא גם בשם חשמונאי מכל מקום על כרחך הזכרת תיבת חשמונאי בעל הניסים אין הכוונה בה אלא לכינוי המשפחה של מתתיהו, שאם כדברי הבירך יצחק שמלת חשמונאי להורות היא באה שכך היה שמו של יוחנן, כך היה להם לומר בימי יוחנן חשמונאי כהן גדול, אלא ודאי כיון שמלת חשמונאי הניחו לבסוף מוכרח לומר שמלת חשמונאי היא באה להודיע לנו כי בא ממשפחה של חשמונאי. ואף אם ליוחנן היו שני שמות, אנשי כנה"ג שסדרו סדר זה לא רצו להזכיר שני השמות אלא רק השם הראשון, וחשמונאי שסדרו אחר כך הוא להודיע לבני האדם כי בא ממשפחת בית חשמונאי.

ועוד הוכיח בן ברב פעלים מדברי הרח"ו בספר הגלגולים (דף מ ע"א) שכתב על נשמת חזקיהו מלך יהודה שאחר כך נתגלגל במתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי, וכן עוד שם (דף מ ע"ב) כתב ואלו הם מן כת התנאים מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי וכו', הרי שאף רח"ו קורא למתתיהו בכינוי המשפחה חשמונאי, וודאי גם נוסח על הנסים נסדר כך.

אך מסוגייתנו כתבו האחרונים להוכיח כדברי הבירך יצחק שצריך לומר חשמונאי בפת"ח, שהנה בגמרא הובאה ברייתא על הפסוק (ויקרא כו מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם, לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו כהן גדול וכו'. הרי מבואר שחשמונאי היה שם אדם מאלו שקמו לישועת ישראל בימי חשמונאים שעמדו הוא ובניו ומתתיהו כהן גדול, וכן הקשה על הפרי חדש בעל השבת

המשך

כניסת בעל הבית לביתו לפני האורח

במסכת דרך ארץ רבה (פ"ד) נאמר, שכשנכנסים אורח ובעל הבית לבית בעל הבית נכנס תחלה ואורח אחריו. וכשהן יוצאים אורח יוצא תחלה ובעל הבית אחריו.

ובמגן אברהם (סי' קנו סק"ב) פסק כן להלכה. והקשו האחרונים על הלכה זו, שלכאורה טעמה אינו מבואר, שגם אם נאמר שהחשוב יותר צריך להיכנס לבית ראשון, וכמבואר במדרש (שמות רבה פ"ט פ"ה) על הפסוק (שמות ז י) ויבא משה ואהרן אל פרעה, וביארו במדרש שהטעם שמשם נכנס ראשון אע"פ שאהרן היה גדול ממנו בשנים משום שמשם היה גדול ממנו בארץ מצרים שנאמר (שמות יא ג) גם האיש משה גדול מאד. ומבואר במדרש שהחשוב יותר צריך להיכנס ראשון. אך אינו מובן למה בעל הבית הוא החשוב יותר, שהרי הרבה פעמים האורח חשוב מבעל הבית והיה הדין צריך להיות שתמיד יכנס החשוב יותר קודם.

ובמחצית השקל (על המג"א שם) נקט שטעם הלכה זו הוא משום חשד יחוד, שכיון שבדרך כלל אשתו של בעל הבית נמצאת בתוך הבית הרי אם יכנס האורח תחילה [ויש לחשוש שמא תיסגר הדלת לפני שיכנס בעל הבית] יהיה האורח לבדו עם אשת בעל הבית בתוך הבית עד שיכנס בעל הבית.

והרד"ל (בהגהותיו לקידושין פ"א) נקט שאינו רק מפני חשד יחוד אלא מפני איסור יחוד גמור, והוכיח מכאן כדעת הראשונים הסוברים שאיסור יחוד שייך גם כשבעלה בעיר וכשיטת רש"י (קידושין פ"א). שרק לענין מלקות אמרו שכשבעלה בעיר אין לוקים על היחוד אבל איסור יחוד יש גם באופן זה, שהרי מדובר כאן שבעל הבית נמצא בעיר ועומד להיכנס לתוך הבית ואף על פי כן יש איסור יחוד בדבר. ומכל מקום כתב הרד"ל שאם בעלה נמצא עמה ממש מודה גם רש"י שמותר להתייחד אף לכתחילה, אלא שכשבעל הבית בחוץ והאשה בפנים אינו נחשב שהוא עמה ממש אלא כבעלה בעיר גרידא, וזוה יש איסור יחוד. אמנם לדעת רוב הראשונים הסוברים שאיסור יחוד אינו שייך כלל כשבעלה בעיר ומותר או להתייחד גם לכתחילה (ראה תוס' קידושין שם ד"ה בעלה, ויש"ש קידושין פ"ד סי' כב שכן דעת הרמב"ם והסמ"ג ורוב המחברים, שו"ת הרד"ב ח"ו ח"ג סי' תתקט שכן דעת הרמב"ם ורוב המפרשים, וב"ח אהע"ז סי' כב, שכן דעת הרמב"ם וטו"ש"ע), צריך לומר שלא משום איסור יחוד צריך בעל הבית להיכנס ראשון ולצאת אחרון אלא משום הלכות דרך ארץ.

ובספר באר אליעזר (סופר, על מסכת דרך ארץ זוטא פ"ו דף ס"א) כתב לבאר דברי המג"א על פי סוגייתנו. שאמר רבא שאלמלא אגרות הראשונות ששלח אחשוורוש להיות כל איש שורר בביתו, לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, כיון שתמהו האומות על האגרות הראשונות ואמרו מה זה ששלח לומר לנו להיות כל איש שורר בביתו, שאף הגרדן שורר בביתו. ומבואר בזה שבכל מקום בעל הבית חושב יותר מהאורח כיון שבביתו הוא השורר. ולכן יתכן לבאר שהטעם שבעל הבית נכנס ראשון ויוצא אחרון הוא משום כבודו של בעל הבית וכמבואר במדרש רבה הנזכר שהמכובד יותר נכנס ראשון, ומה שתמיד בעל הבית הוא הנכנס ראשון הוא כיון שבביתו תמיד בעל הבית הוא החשוב יותר. [וראה עוד פרטי דינים בסדר הכניסה לבית לדרך זו, בקובץ מוריה (רייז-ריח עמ' קד)].

המשך (מגילה דף י"א)

של מי בספר יעקב לחק (קשיא סיפא אות מז, דף ז ע"א). וכן כתב בסידור עץ חיים למנהגי תימן (ח"א דף קס"א ע"ב) שכן הנוסח השגור בפי כל בני תימן לומר הנון בפתח והאלף נחה, ושכן הוא בתכאליל. אך בדקדוקי סופרים כתב שבכ"י מינכן הגירסא יוחנן בן מתת' כה"ג, ולא שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו כה"ג (וראה שם עוד מכת"י אחרים).

המשך

יום שלישי ב' אדר

מגילה י"ג

אמירת שקר כדי להציל מחונו מיד עושקו

בגמרא מבואר שכשדיבר יעקב עם רחל מענין נישואיהם אמר לה הינשאי לי, אמרה לו כן, אבל אבא רמאי הוא ולא תוכל לו. אמר לה אחיו אני ברמאות. אמרה לו ומי מותר לצדיקים ללכת ברמאות, אמר לה כן, עם נבר תתבר ועם עקש תתפל (שמואל ב, כ"ב כ"ז). ומבואר בזה היתר לשקר ולרמות למי שבא להציל ממונו בדין מיד הרמאי שבא לעשוק אותו ממנו.

והנה בגמרא (בי"ק כז:) בן בג בג אומר, אל תיכנס לחצר חבירך ליטול את שלך שלא ברשות שמא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל. וכן הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ח ה"ג), בן בג בג אומר לא תגנוב את שלך מאחר הגנב שלא תיראה גונב. וכתב בשער משפט (סי' שמח סק"א) בשם הסמ"ק (סי' רסא) בשם רבינו יונה, שדברי בן בג בג אינם עצה טובה גרידא אלא איסור הם שאסור לאדם לגנוב את שלו מאחרי הגנב כדי שלא יראה כגנב, והלכה כבן בג בג, ותמה על שהשמיטו הרמב"ם והטו"ש ע"ד דין זה.

ובמנחת חינוך (סי' רכד) כתב שהרמב"ם והחינוך השמיטו ברייתא זו של בן בג בג, ואפשר שדעתם שמכיון שבלשון יחיד נשנית נראה שרבים חולקים עליה ולכן לא פסקו כן. אך הסמ"ג (ל"ח סי' קנח) הביא דין זה, ונראה שסובר שהוא מן התורה. **ובתורת חיים** (בי"ק כז:) כתב שברייתא זו של בן בג בג עוסקת כשאין לו הפסד בינתיים ממה שהחפץ שלו שוהה בבית חבירו, מה שאין כן כשיש הפסד אינו נראה כגנב שהרי צריך להיכנס שלא ברשות כדי להציל את שלו, ועוד כתב שדברי בן בג בג אינם אלא בדרך עצה טובה ושלא כרבינו יונה הנ"ל. **ובאמרי בינה** (חומ"מ דיני דיינים סי' ט) הביא ראייה לדבריו וכתב שלכן השמיטוהו הרמב"ם והטו"ש ע"ע.

ו**כתב בשו"ת רב פעלים** (ח"ג חומ"מ סי' ה), שכל מחלוקת הפוסקים בזה אם מותר לאדם להיכנס לבית חבירו כדי להציל ממנו את ממונו, אינה אלא כשאותו גנב אינו אדם רמאי, אבל אם רמאי הוא וגבר אלם שאי אפשר להוציא ממנו הממון בגלוי, כולם מודים שיכול לעשות תחבולות בערמה כדי להציל את ממונו.

וכן מפורש ב**פסקי הרי"א** (ברכות פ"א ה"ב אות ו), שכתב שמי שהיה האריס שלו חשוד שגונב מממונו ונוטל יותר מחלקו, אינו רשאי ליטול ממנו כלום, אלא נותן לו כל חלקו משלם, שאין אדם רשאי ליטול מממון חבירו אלא על פי בית דין. אבל אם היה חברו אלם ונוטל משלו באונס רשאי להתנהג בו בדרך מרמה כדי להציל את שלו, שנאמר ועם עקש תתפל, וכמו שאמר יעקב לרחל בסוגייתנו אחיו אני ברמאות, שגם לצדיקים מותר להתנהג בכגון זה ברמאות (וראה לשון הריטב"א והמאירי בנא בתרא כגב). ומבואר שאם אותו אדם שכנגדו מתנהג ברמאות מותר גם לו להתנהג ברמאות כדי להציל את ממונו. וכן ביאר הגר"ש שניאורסון את דברי הפני יהושע (כתובות כח), שכתב שאם אדם הוציא שטר מזויף שפלוני לוה ממנו מעות, מותר לנתבע לכתוב שובר מזויף שכתוב בו שפרע, וכתב בהגהות ברוך טעם על ההפלאה שם שאין הדבר נחשב לחציפות כשמראה שובר מזויף שנאמר עם עיקש תתפל.

וקשה **שבתשובת הרשב"א** (ח"ג סי' פא) מתבאר שאסור לעשות דבר שקר כדי להוציא מחבירו את ממונו שהוא חייב לו בדין. וביאר הגר"ש שניאורסון שזהו חילוק הדינים, שאם השכנגדו אינו מתנהג ברמאות אסור לשקר לדעת הרשב"א גם אם בא להוציא את ממונו בדין, אבל אם השכנגדו אף הוא מתנהג ברמאות מותר לשקר כדי להציל את ממונו, מדין עם עיקש תתפל (זרע ברך ע"מ תסו). והוא כדברי הרי"א הנ"ל [אך ראה ש"ך (חומ"מ סי' עה סק"א וסי"ק

[נז].

יום רביעי ג' אדר

מגילה י"ד

מינוי אשה לכל מינויים

כתב הרמב"ם (מלכים פ"א ה"ה), 'אין מעמידין אשה במלכות שנאמר (שופטים יז טו) 'שום תשים עליך מלך' ולא מלכה, וכן כל משימות שבישראל אין ממנים בהם אלא איש. ונושאי כלי הרמב"ם לא כתבו מקור לדין זה שגם לשאר משימות אין ממנים אלא איש. ובקריית מלך כתב המקור לדברי הרמב"ם מסוגייתנו, שאמר רב נחמן לא יאה יהירותא לנשי תרתי נשי יהירן הויין וסניין שמייהו חדא שמה זיבורתא וחדא שמה כרכושתא. ומכאן למד הרמב"ם להלכה שאין למנות נשים לכל מינוי של שררה, שודאי אין מדובר בסוגייתנו בחטא הגאווה שהרי הוא אינו יאה גם לאנשים ולא רק לנשים, אלא בהכרח במינוי של שררה עסקינן ובוה אמר רב נחמן שאינו יאה לאשה.

ובשו"ת אבני חפץ (לווי, סי' א סק"ו) כתב על פי דברי הרמב"ם למחות ביד עושי חדשות שהתחילו בזמנו לחדש נשים תבחרנה לראשי הקהל, וכתב שאין לעשות כן וכמבאר ברמב"ם שכל משימות שבישראל אין ממנים בהם אלא איש. והגר"ז מינצבערג ראב"ד ירושלים חיבר קונטרס מיוחד לענין זה הנקרא בשם זאת חוקת התורה, וביאר בארוכה על דבר האסיפה המיסדת ששמו להם המחוקקים לחוק שהנשים יהיה להם זכות לבחור ולהבחר, שיש איסור גמור מן התורה לנשים להבחר, וגם הזכות שתהיינה בוחרות הוא נגד חוקי התורה והמסורה. והאריך לבאר שמה שאין למנות נשים לשאר משימות הוא גם לדעת שאר הראשונים ולא רק לדעת הרמב"ם, ושאין מועיל בזה שיקבלו על עצמם הקהל את הנשים לשררה, שקבלה אינה מועלת אלא לאקראי ולא לקביעות, ועל פי זה כתב שגם אין להשתתף בבחירות כאלו שבחורים בהם נשים לשררה. וגם בספר מסעות ירושלים נומשם הועתק לשו"ת הסבאר קדישא (אלפנדרי) חו"מ] הובא תשובת הסבא קדישא לחכמי צפת בדבר בחירת נשים ואסר.

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' מד) נשאל בדבר אלמנה אשת ת"ח שהיה משגיח על כשרות, ונשארה בלא כלום ואין לה במה לפרנס את בניה היתומים, ובאשר היא אשה צנועה ויראה את ה' באמת והיא גם חכמה ונבונה ובעלת אחריות שיש לסמוך עליה שהיא תהיה תחת בעלה להשגיח ויהיה לה מזה הפרנסה עבורה ועבור בניה, יש לדון אם מותר למנותה על כך. והשיב שגם השגחה על כשרות היא בגדר שררה ואין למנות אשה על כך, וביאר גדר שררה לענין זה, שאין הדבר תלוי בחשיבות המלאכה, אלא שאם נשכר לעשות את רצון בעלת הבית הרי הוא פועל אף שהיא מלאכה חשובה ואין זו שררה, ואם נשכר לעשות נגד רצון בעל הבית כהשגחה על הכשרות שבעל הבית היה רוצה שיכשיר לו גם דברים שאינם כשרים כל כך והוא ממונה לפוסלם וליקחם מבעל הבית, הרי זו שררה על בעל הבית שבעל הבית מחוייב לעשות כמו שהמשגיח אומר. ולכן נחשב הדבר לשררה ואין למנות אשה לדבר לפי דעת הרמב"ם. אלא שתיקן שם עצה גם לדעת הרמב"ם, שלא תהיה שכורה על ידי בעל המפעל אלא על ידי הרב של המקום ההוא, שרק הרב יהיה אחראי עליה ובעל הבית ישלם את שכר ההשגחה לרב, ואז אין לה דין שררה ומינוי כיון שצריכה היא לשמוע ולעשות כפי שיאמר לה הרב איך להשגיח ומה הוא הדבר האסור, שהרי עיקר האחריות שהקונים סומכים היא על הרב, והיא תיחשב רק כעושה מלאכת הרב בדברים שיכולה לעשות וכפועל בעלמא שאפשר להעמיד בזה גם אשה, ולא תהיה נחשבת כשררה על בעל הבית כיון שהרב הוא בעל שררה זו והיא רק פועל של הרב. [ועיי' מש"כ בזה בשו"ת זקן אהרן (ח"ב סי' נט)].

כפתור ופרה

אמרות קודש מגדולי ישראל
לפי סדר הדף היומי

מגילה ט"ו

מה שקנתה אשה נכרית קנה בעלה

בש"ת שבות יעקב (ח"א סי' כ, והובא בשערי תשובה סי' תמח סק"ח) דן בדבר ישראל שהיה נשוי לנכרית בעבירה, ושאל אם יכול לתת לאשתו את החמץ שיש לו בערב פסח כדרך שמוכרים חמץ לגוי וכך לא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא, או שמא כיון שמה שקנתה אשה קנה בעלה אינו יכול לתת לה דבר. ודן השבות יעקב אם הדין שמה שקנתה אשה קנה בעלה ואין קנין לאשה בלא בעלה (קידושין בג.) הוא דין הנוהג גם בנכרית או רק באיש ואשה ישראלים. ונקט השבות יעקב שדין מה שקנתה אשה קנה בעלה נוהג גם בנכרים, שאף על פי שאין בהם תפיסת קידושין מכל מקום יש בהם דין אישות לכמה דינים כמו לענין איסור אשת איש בנשותיהם, והוא הדין שאישות זו מועלת לענין זה שמה שתקנה האשה יקנה הבעל. ואף אם יתעקש האומר לומר שכל זה בנכרי שנשא נכרית, אבל בישראל שנשא נכרית כיון שאין קידושין ויש עבירה ולגירושין היא עומדת אין הבעל קונה וזוכה בכל נכסי אשתו, מכל מקום כיון שדין המלכות כמלכות אחשוורוש הוא להיות כל איש שורר ושליט על אשתו המיוחדת לו ועל נכסיה, הרי זה בכלל חמץ של ישראל שעבר עליו פסח. ומסיק שאם יקנה לה את החמץ שלא על מנת לחזור ולזכות בו תהיה הקנתו הקנאה, שבאופן זה האשה זוכה ואין הבעל חוזר וזוכה ממנה וכמו שכתבו הפוסקים, ואם יעשה כן לא יעבור בבל יראה ובל ימצא על חמיו.

וחידוש זה של השבות יעקב שגם בגויים ישנו דין מה שקנתה אשה קנה בעלה, מבואר גם בדבר המהרש"א (ח"א"ג) בסוגייתינו, בביאור מה שדרשו בגמרא שמה שאמר אחשוורוש לאסתר שעד חצי המלכות ינתן לה אם תבקש, הכוונה בזה היא לבית המקדש החוצץ במלכות. וקשה מנין לגמרא שהכוונה לבית המקדש ולדרוש חצי מלשון חוצץ, ולמה אין מפרשים כפשוטו שהסכים לתת לה חצי ממלכותו. וביאר המהרש"א שאי אפשר לפרש כן, כיון שמה שקנתה אשה קנה בעלה גם בנכרים, ולכן לא היה מציע לה חצי המלכות לתת לה כיון שבלאו הכי היה חוזר וזוכה בזה מדין מה שקנתה אשה קנה בעלה. והוא כדברי השבות יעקב.

אך בש"ת מהרש"ם (ח"ב סי' סג) דן בנידון זה לענין פרה של נכרית שמכרה בעלה לישראל בלי רשותה, והיה הנידון אם חלה המכירה בזמנה כיון שהבהמה היתה מבכרת וצריכים היו לברר אם בשעת שילדה היתה של הנכרי ולא חלה קדושת בכורה על הולד או שהיתה של הישראל וחלה קדושת בכורה על הולד, ונידון זה תלוי ביכולת הבעל למכור את הפרה בלי רשות אשתו, שאם גם בנכרים הדין הוא שאין קנין לאשה בלא בעלה נמצא שאין הפרה של האשה הנכרית אלא של בעלה ויכול הוא למכרה, אך אם בנכרים לא נאמר דין זה הרי הבהמה של הנכרית ואין בעלה יכול למכרה. והביא המהרש"ם דברי השבות יעקב והמהרש"א הנוכרים שנקטו שדין מה שקנתה אשה קנה בעלה נוהג גם בנכרים, אך כתב שלפי מה שכתב בפני יהושע (גיטין עז.) שדין מה שקנתה אשה קנה בעלה אינו אלא מתקנת חכמים ולא מן התורה [וכן כתבו המקנה (קדושין בג.) ובש"ת נודע ביהודה (תניינא יו"ד סי' קנח)], אם כן מסתבר שאין תקנה זו נוהגת בנכרים ואין בנכרים דין מה שקנתה אשה קנה בעלה [ועיי"ש עוד]. ועד"ז כתב בש"ת דברי יששכר (מבענין, או"ח סי' לב). אמנם העירו האחרונים שבתוספות ישנים (יבמות סו.) ומהרש"א (שבועות יד.) משמע שדין מה שקנתה אשה קנה בעלה הוא מן התורה, ולפי זה ניחא מה שכתבו השבות יעקב ומהרש"א שהוא נוהג גם בנכרים. וע"ע מחצית השקל (סי' תמח) לענין מכירת חמץ לנכרית שיש לה בעל.

ויהי בימי אחשוורוש אמר ר' לוי ואיתימא ר' יונתן דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער וכו' (מגילה י')

ומובא בחז"ל גם דמקום שנאמר והיה אינו אלא שמחה. והוא דמלת ויהי עתיד המהופך לעבר על ידי ו'. והנה בטוב ורע אחר שנפש האדם תשחר פני הטוב ותטה אחריו ויתירא מן הרע לכן הכתוב מהפכו לעבר ומציין בזה שרצונו תמיד שהרע יהיה בבחינה עבר ומסילוק מן העולם. ובהפך הסברה במלת והיה שהיא פעל עבר ומהפכו לעתיד. ורצון הטוב והמטיב שיהיה בתמידות. אמנם זה דוקא אם מלת ויהי או והיה מוסב על המעשה והמעורה. אבל אם מוסב על המלה שלאחריה כמו ויהי ערב שמוכרח לומר שהיה ערב שהוא פעל לזה. או כמו ויהי בשמונים שרצה לציין בנקודת הזמן מתי. וכן ויהי כאשר ראה יעקב את רחל, שהיה אך כאשר ראה יעקב את רחל וכו'. אבל אם כתיב ויהי בימי מוכח מן הכתוב שויהי מוסב על המעשה והמקרה שקרה להם ושפיר מציין על לשון צער, וכן הוא הדין כמו ויהי בנסעם מקדם, דלא כתוב ויהיו בנסעם כחך הלשון, ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, וכן ויהי כי החל האדם, מלת כי מורה על ויהי שהוא מוסב על המקרה והמעשה שנתהוה אבל במקום שאינו מוכרח איכא הכי ואיכא הכי.

השושחר פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה (מגילה י"א.)

י"ל למה דימה השחרות שלהם לשולי קדרה ודי לומר שהשושחרו פניהם בסתם. ונראה לי בס"ד שבא ליתן טעם שניצולו מאותה השחרה וליהודים היתה אורה, דאיתא בגמרא יכולני לפטור את כל העולם מן הדין דכתיב 'שכורה ולא מייך' כלומר דנחשבים אנוסים כשכורין שעושין בלא דעתם, דבזה היתה הצלתם באותו זמן, וכמ"ש רשב"י לתלמידיו הם עשו לפנים וכו', ולכן נמצא שדן את אומת ישראל כשכורה שאינן עושה מדעת, ולכן תמצא מספר שכורה הוא מספר פתאים דנידונו כפתאים שלא עשו בדעת ובהשכל. והנה תחת אותיות קדירה יש אותיות שכורה, לז"א שחרותם היתה כשולי קדירה, כלומר לא היתה שחרות העין בהם במדרגה גדולה, אלא במדרגת עון של שכורה הרמוזה בסוף אותיות קדירה.

(בן יהודה לריב"ז יוסף חיים מהגאון)

הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה (מגילה י"ד.)

ויש בזה ענין עמוק. נודע כי הקליפה קודם לפרי, כענין קדימת עשו ליעקב וקדימת יצר הרע להיצר טוב. וביותר שיש קדושה יש קנאת הקליפה, כענין חיכוך המזיקין בתלמידי חכמים כמבואר (ברכות ו.) וכענין יצר הרע בתלמידי חכמים כדאיתא (סוכה נב:) ובתלמידי חכמים יותר מכולם. וביציאת הקליפה והכנתה אז נשאר הקדושה מזוכך זך בלי שמרים, ואדרבה מלאך רע יענה אמן. ומאחר שהמעלה הגדולה עבדי ה' כרפירשתי, לא היינו באפשר לבוא למעלה זו כי אם בהקדמת הקליפה, וקליפת עבד שבקדושה היא עבד לפרעה, ואחר כך לבסוף הודה פרעה על הברכות וה' נתן את חן העם וכו' ואמר קומו צאו כו'.

(שני לוחות הברית, פסחים א"ח ע"ה)

שמה אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון (מגילה י"ד.)

או יובן הכוונה באה להמליץ טוב על ישראל, בראותה שנסתלקה ממנה שכניה ביום זה שהוא יום תענית שלה, שהתענית בשביל קטרוג סעודת אחשוורוש שהיה על ישראל, ולכן המליצה טוב עליהם, כי ודאי אלו שהלכו לסעודה הם המון העם, ולא היו בעלי תורה, ונאמר ולבית יעקב חטאתם דהמון העם נידונין כשוגגין, מכח חסרון ידיעה, וגם כי היו אנוסין מן תאוות חומר היצירה שגברה בהם.

(אורה ישרית לר' מנחם צבי אקטיין)

החומר ממדור "כפתור ופרח" מתוך
מתיבתא הגמרא של לומדי הדף היומי
לפרטים ולהזמנת חוברת דוגמא חינם
חייגו 1800-22-55-66

**הגאון רבי דוב לנדאו שליט"א
רי"ח בישיבת שפת אחת ירושלים
והרב בד"ץ חוג חת"ם סופר ב"ב**

לימוד בחבורה

בגמ' (ברכות סג:) אמרו על הפסוק (דברים כז, ט.) "הסכת ושמע" עשו כתות ועסקו בתורה, לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה, כדברי יוסי ברבי חנינא, שאמר: מאי דכתיב (ירמיה נ, לו.) "חרב על הבדים ונואלו" - חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים, שיושבין בד בדד ועוסקים בתורה ולא עוד אלא שמטפשים.

כעין דברים אלה אנו מוצאים במס' מכות (דף י.) ותענית (דף ז.).

ומצינו במסכת שבת (דף סג.) "אמר רבי ירמיה אמר רבי אלעזר: שני תלמידי חכמים המחדיין זה לזה בהלכה הקב"ה מצליח להם, שנאמר (תהילים מה, ה.) "והדרך צלח רכב על דבר אמת" וגו'. (זה אחד מהמ"ח דברים שהתורה נקנית בהם כמו שמצינו במשניות אבות פרק ו').

ובמס' נדרים (דף פא.) מובא: "הזהרו בחבורה" וכפי שפי' בתוספות שתלמדו תורה בחבורה.

וראה עוד במדרש שיר השירים רבה (ח' אות ט"ז) ובמדרש תנחומא פרשת כי תבוא (אות ב').

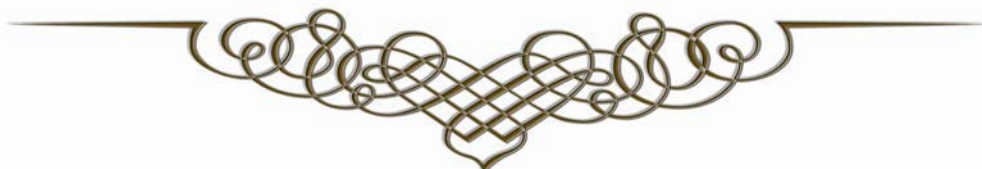
והמהרש"א באגדות על מסכת מכות הסביר את הדברים, שהטעות מצוי בלמוד יחיד. משא"כ בלמוד רבים, שאם יטעה אחד מהם - יש שני להודיע לו טעותו (עי' בהקדמה לטעם הצבי ובנתיבות עולם למהר"ל נתיב התורה פרק ו').

אולם בכל זאת, על אף האמור, בספר חסידים (אות תתק"מ) כתב: "יש אדם מצליח בלימודו כשהוא עוסק לבד יותר ממה שהיה לו חבר, לכך נאמר (משלי ה, יז.) "יהיו לך לבדך".

ועי' באור הנר (סוף אילנא דחיי בשו"ת עמ' ט"ז) שהביא בשם ספר הולך תמים, דהאי דרשא דכרת על הבדים קאי רק על ימים שהיו עוסקים בתורה שבע"פ, ואם לא הוציאם בפה - שכח מה שלמד (עי' עירובין נ"ד) משא"כ בזמן הזה, שרבו הספרים שבדפוס, וכל אדם שלומד אפילו לבדו כאילו לומד עם כמה חברים הכי עדיף.

ובסידור בית יעקב (סולם בית א"ל עמ' 13) תמה מהאמור (בנדרים פ"א) שלחו מתם הזהרו בחבורה דמ"ש דשלחו דבר זה מא"י לבבל, אלא דבא"י אין לחוש לכך דאוריא דארץ ישראל מחכים, כדאי' בב"ב דף קנ"ח. (עי' מדרש איכה).

ונסיים בדברי הביאור הלכה (סי' קנ"ה) שכתב: "אף שכשהוא לומד ביחיד הוא גם כן מקיים מצות עשה של תלמוד תורה, מכל מקום, לכתחילה, מצווה להדר כל מה שיכול ללמוד בחבורה, שעל ידי זה יש כבוד שמים יותר. וכן אמרו בכמה מקומות "ברב עם הדרת מלך". ועי"ש המשך דבריו.

להתענג בלימוד הגמרא

'מתיבתא'

עם

הגמרא שפותחת שער להבנה בהירה

מיוחד למספת מגילת!

לוח התאריכים והאירועים של מגילת אסתר לפי סדר השנים

ועכשיו גם במהדורת "ודברת במ"

מיוחדת לשיעורים ובתי מדרשות

הגמרא עם המהרש"א, ביאורי הגמרא, ההלכות והסיכומים

המהדורה החדשה מצטרפת למהדורות הקיימות

מ.מ.מ.מ.מ.מ.מ.

"דרכי נועם"

חוברת אחת בחודש
(30 דף) בכריכה רכה

הש"ס המפואר של "עוז והדר" עם ההגהות והציורים וההוספות החדשות.

- בתוספת:
- ביאורי הגמרא בעריכת צוות ענק של ת"ח
  - אליבא דהלכתא
  - פניני הלכה
  - תמצית הדף

"ובלכתך בדרך"

2 חוברות בחודש
(15 דף) בכריכה רכה

הש"ס המפואר של "עוז והדר" עם ההגהות והציורים וההוספות החדשות.

- בתוספת:
- ביאורי הגמרא בעריכת צוות ענק של ת"ח
  - ליקוט ביאורים
  - אליבא דהלכתא
  - פניני הלכה
  - תמצית הדף
  - כפתור ופרח

מהדורת "ודברת במ"

בכריכה קשה ומהודרת בהדפסה מאירת עיניים

הש"ס המפואר של "עוז והדר" (בתחילת הכרך - דפי הגמרא לפי הסדר, כולל המהרש"א) עם ההגהות והציורים וההוספות החדשות.

- בתוספת:
- ביאורי הגמרא בעריכת צוות ענק של ת"ח
  - משנת ראשונים
  - אוצרות ראשונים
  - אליבא דהלכתא
  - פניני הלכה
  - תמצית הדף

פורמט פנינים

בכריכה קשה ומהודרת (בגודל 26 ס"מ)

הש"ס המפואר של "עוז והדר" (לפי סדר) עם ההגהות והציורים וההוספות החדשות.

- בתוספת:
- ביאורי הגמרא בעריכת צוות ענק של ת"ח
  - משנת ראשונים
  - אוצרות ראשונים
  - ביאורי רש"י
  - ביאורי תוס'
  - ליקוט ביאורים
  - אליבא דהלכתא
  - פניני הלכה
  - תמצית הדף
  - כפתור ופרח

המהדורה הגדולה

בכריכה קשה ומהודרת בהדפסה מאירת עיניים

הש"ס המפואר של "עוז והדר" (בתחילת הכרך - דפי הגמרא לפי הסדר, כולל המהרש"א) עם ההגהות והציורים וההוספות החדשות.

- בתוספת:
- ביאורי הגמרא בעריכת צוות ענק של ת"ח
  - משנת ראשונים
  - אוצרות ראשונים
  - ביאורי רש"י
  - ביאורי תוס'
  - ליקוט ביאורים
  - אליבא דהלכתא
  - פניני הלכה
  - תמצית הדף
  - כפתור ופרח

מוקד מנויים: 1800-22-55-66

במתיבתא - לומדים טוב יותר

להשיג גם בהנחות הספרים המובחרות